

Доц. др Александра ЉУШТИНА
Криминалистичко-полицијска академија, Београд

Угрожавање еколошке безбедности недозвољеном трговином биљним и животињским врстама

UDK: 504.75:343.7

O tempora, o mores!
(Чудних ли времена, чудних ли обичаја!)
Цицерон

Апстракт: Биолошка разноврсност је основни услов опстанка и напретка било које популације живих бића. Очувањем и заштитом биолошке разноврсности у природи обезбеђују се основни животни услови, а недозвољена трговина угроженим и ретким врстама дивље флоре и фауне велика је претња безбедности животне средине. У раду су анализирани специфичности недозвољене трговине угроженим и ретким биљним и животињским врстама, са посебним освртом на анализу недозвољене трговине на подручју територије Републике Србије. У циљу остваривања безбедности животне средине, спречавање и сузбијање недозвољене трговине угроженим и ретким врстама дивље флоре и фауне анализирано је кроз међународну Конвенцију о међународној трговини угроженим врстама дивље фауне и флоре (CITES).

Кључне речи: безбедност животне средине, биодиверзитет, недозвољена трговина, фауна, флора, међународне конвенције (CITES).

Увод

Савремени начин живота и рада све више и јасније указује на међусобну повезаност животне средине и безбедности, која обухвата комплекс стања, појава и дејстава који обезбеђују еколошки баланс на Земљи како на локалном, регионалном, тако и на глобалном нивоу. Управо је опстанак живота на планети Земљи условљен хармоничним узајамним односима човека и природе кроз очување биодиверзитета¹ и његово одрживо коришћење.²

¹ Биодиверзитет (биолошка разноврсност) јесте разноликост организама у оквиру врсте, међу врстама и међу екосистемима, и обухвата укупну разноврсност гена, врста и екосистема на локалном, националном и глобалном нивоу - чл. 3, тачка 7, *Закон о заштити животне средине* (Службени гласник РС, бр.135/2004).

² Одрживо коришћење је такво коришћење компонената биолошке разноврсности које не проузро-

Природан процес еволуције живота на Земљи претпоставља и нестанак врста, међутим нестанак узрокован људском делатношћу и до сто пута је бржи од природне стопе нестанка биљних и животињских врста. Многе врсте флоре и фауне нестају због губитка станишта, инвазије унесених врста, болести, прекомерне експлоатације и недозвољене трговине.

Недозвољена трговина угроженим и ретким животињским и биљним врстама је један од фактора опадања бројности флоре и фауне, посебно због тога што је глобализацијом, савременим средствима комуникације (Интернет) и брзим транспортом могућа продаја животиња, биљака и производа од њих било где у свету. Трговина дивљим угроженим и ретким врстама је високо профитабилан посао и укључује широк спектар врста и милионе примерака биљака и животиња сваке године, а све у циљу задовољења потребе за љубимцима, егзотичним биљкама, крзном, кожом, трофејима, као и разним другим производима од ових врста или њихових делова. Последица таквог односа према дивљим угроженим и ретким врстама флоре и фауне резултира високим степеном њихове угрожености и опстанка у природи. Као чест пример наводи се сибирски тигар чија укупна светска популација данас броји само око 300 примерака. Исто тако, велики број врста папагаја (преко 90 врста) је пред нестајањем у природи, што је директна последица недозвољене трговине.

Специфичности недозвољене трговине дивљим угроженим и ретким животињским и биљним врстама

Једна од главних претњи за опстанак дивљих врста флоре и фауне је недозвољена међународна трговина, чији годишњи обрт, укључујући морске продукте и дрво, превазилази шест милијарди америчких долара. Годишње се у трговински обрт „увуче“ 25 до 30 хиљада мајмуна, 2 милиона орхидеја, 2 до 5 милиона птица, од којих 500 хиљада папагаја, 10 милиона комада коже гмизаваца, неколико милиона жаба, 7 до 8 милиона кактуса итд.³

Недозвољена трговина угроженим и ретким врстама дивље флоре и фауне једно је од највећих тржишта на глобалном нивоу. Зарада од те трговине, према подацима ИНТЕРПОЛА, при самом је врху и креће се одмах иза трговине дрогом и оружјем. **Недозвољена трговина угроженим и ретким врстама флоре и фауне подразумева продају и размену ди-**

кује нарушавање биодиверзитета, већ представља рационално коришћење природних добара и одржавање оног степена потенцијала биодиверзитета који одговара потребама и тежњама садашњих и будућих генерација.

³ „Кратки приручник за идентификацију животиња и биљака које се налазе на листама CITES“, Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије, Управа за заштиту животне средине, Београд, 2006, стр. 4-6.

вљих животињских и биљних врста, како живих животиња, и биљака тако и производа од њих, супротно националним и међународним законима.

У овој недозвољеној трговини Интернет представља нови изазов, јер виртуелне продавнице са лакоћом повезују продавца и купца, без обзира на физичку удаљеност. Стога и не чуди што се у последње време велики део недозвољене трговине одвија путем Интернета.⁴

Недозвољена трговина угроженим и ретким животињским и биљним врстама најчешће се открива на граничним прелазима уз међусобну сарадњу полицијских и царинских органа, а илегално преношење животињских и биљних врста преко државне границе одвија се кроз:

– избегавање царинске контроле (кријумчарење изван граничних прелаза, лажне изјаве итд.);

– преношење мањих примерака и живих животиња и биљака у одећи или пртљагу који је посебно за те намене направљен. То је најчешћи начин уношења делова и деривата угрожених врста (сувенири, украсни предмети, торбице итд.);

– кријумчарење поштом. Мање предмете, израђене од CITES врста, као што су, на пример, лекови, накит, украсни предмети, одећа и сл. лако је послати путем писама или пакета са лажном декларацијом. Често се поштом шаљу и живе животиње (пре свега птице, гмизавци, бескичмењаници) и биљке (најчешће гомољи и луковице);

– превоз примерака у празним унутрашњим просторима возила (врата, резервни точкови итд.), те у посебно за те намене преправљеним деловима аута;

– прикривање другом робом (примерци помешани са врстама које не третира Конвенција) и

– употребу лажних докумената (потпуно или делимично фалсификовани CITES документи).

Након откривања шверцера и криволоваца, убијене животиње се одузимају, док се код кријумчарења живих животиња оне збрињавају у један

⁴ Међународни фонд за заштиту животиња (IFAW) у октобру 2008. године спровео је шестонедељно истраживање о илегалној трговини угроженим врстама путем Интернета, и дошао до података да је 7.000 дивљих животиња понуђено на продају на 183 интернет странице у 11 земаља. Аукцијска кућа Ebay била је одговорна за 63% укупне интернет трговине угроженим врстама. Најчешће се трговало слоновачом, готово 3/4 предмета понуђених на продају било је израђено од слоноваче или је била у питању чиста слоновача. Наиме, илегална трговина слоновачом је велики проблем. Конвенција о међународној трговини угроженим врстама дивље фауне и флоре (CITES) забранила је међународну трговину слоновачом пре 18 година, но сваке године се убије између 20 и 23 хиљаде слонова због њихових кљова. Кљове се обично превозе у Кину где се од њих израђују малене фигурице и продају на светском тржишту. Постоји много начина да се слоновача обради како би изгледала антикно и свакодневно је на Ebay на продају нуђено на хиљаде таквих предмета. По објављеним резултатима истраживања, аукцијска кућа Ebay од 1. јануара 2009. године потпуно је забранила трговину предметима од слоноваче, уз образложење да како они нису власници предмета који се нуде на продају, тешко могу да знају да ли је предмет у легалном или илегалном поседу.

од државних азила,⁵ где чекају повратак у земљу порекла или се трајно збрињавају.

Постоје многи разлози зашто се илегално тргује угроженим и ретким дивљим биљним и животињским врстама, а један од њих је и тај што дивље животиње и биљке представљају врло важан прехранбени ресурс у руралним подручјима, те су тако дивље животиње врло битан извор животињских беланчевина, а нарочито расте потражња за дивљом флором у Источној и Јужној Африци као одговор на повећање људске популације и сиромаштво. Смањење одређене биљне вегетације, нпр. шуме, је често у руралним срединама условљено тиме што се дрво користи у индивидуалним домаћинствима (грејање и спремање хрне), а илегална сеча и продаја шуме условљена је и потребом за дрвом као грађевинским материјалом, али и као сировином за израду намештаја.

Затим, ту су и следећи разлози илегалне трговине угроженим и ретким дивљим биљним и животињским врстама:

– недозвољена трговина угроженим и ретким биљним и животињским врстама често је условљена израдом модних одевних предмета и украса (кожа, крзно, перје и сл),⁶ а структура, врста и производи добијени од угрожених животињских и биљних врста најчешће зависе од купаца и тренутних модних трендова;

– жеља за поседовањем ловачких трофеја јавља се као разлог недозвољене трговине угрожених и ретких животињских врста али је и спорт – соколарство узрок илегалне трговине;

– и здравствени разлози јављају се као узрок недозвољене трговине биљним и животињским врстама, јер око 80 % светске популације⁷ у примарној здравственој заштити ослања се на традиционалне лекове који укључују производе од биљних и животињских врста;

– разлози недозвољене трговине биљним и животињским врстама су бројни, а многе животиње и биљке, или њихови деривати, користе се у верске сврхе, те се и религијски разлози јављају као узрок илегалне трговине угроженим и ретким животињским и биљним врстама;

– у савременим условима живота нису ретки приватни зоолошки вртови⁸ и музеји флоре и фауне у власништву приватних лица, те се жеља за

⁵ Прихватилиште за дивље животиње Министарства животне средине и просторног планирања је у Зоолошком врту на Палићу.

⁶ У августу 2008. године у Индији је покренута кампања (Don't Buy Trouble) са циљем саветовања потрошача/туриста да не купују илегалне производе животињског света.

⁷ <http://www.traffic.org>

⁸ Године 2006. у приватном зоолошком врту у Војводини, Републичка инспекција за заштиту животне средине затекла је три јединке игуане (Игуана игуана), старости 2-3 године, без одговарајуће документације – СИТЕС дозволе, ветеринарских сертификата, као и без документа о пореклу поменутих животиња. С обзиром да се врста Игуана игуана налази на листи II СИТЕС конвенције, за увоз ових животиња неопходна је извозна дозвола земље извознице, односно земље из које потичу животиње. Због непостојања пратеће документације, Републичка инспекција за заштиту

што бољом збирком неретко може јавити као узрок недозвољене трговине дивљим угроженим и ретким биљним и животињским врстама. Такво неодговорно понашање не брине за последице које су често погубне по животињске и биљне врсте. Дешава се, чак, да трговци и целу популацију униште како би постигли већу цену при продаји.⁹

Када се говори о штети нанетој животној средини, не може се говорити о материјалној штети, већ се говори о могућности изумирања дивље врсте која је предмет недозвољене трговине, а чије последице могу осетити потомци садашњих генерација.

Конвенција о међународној трговини угроженим врстама дивље фауне и флоре (CITES)¹⁰

Последице недозвољене трговине флором и фауном, које су узроковале драстично смањење великог броја дивљих биљних и животињских врста у природи, уочене су још шездесетих година XX века, тј. много пре интензивирања процеса глобализације и масовне употребе савремених средстава комуникације, а и далеко споријег транспорта, тачније предлог *Конвенције о међународној трговини угроженим врстама дивље фауне и флоре* је конципиран као резултат *Резолуције* усвојене 1963. године на састанку чланица IUCN-а (Међународна уније за очување природе), а текст *Конвенције* је коначно усаглашен на састанку представника 80 држава у Вашингтону (Washington), САД, 3. марта 1973. године, те је *Конвенција* позната и под називом *Вашингтонска конвенција*. *Конвенција о међународној трговини угроженим врстама дивље фауне и флоре (CITES)* ступила је на снагу 1. јула 1975. године.

Циљ *Конвенције* је да у целом свету успостави контролу над трговином угроженим врстама дивљих животиња и биљака, њиховим деловима и дериватима, с обзиром на чињеницу да неограничено комерцијално искоришћавање представља једну од главних претњи опстанку бројних врста.

CITES делује као систем контроле међународне трговине дивљим врстама животиња и биљака. Темелји се на систему увозно-извозних дозвола које издаје надлежно тело државне управе за спровођење CITES-а

животне средине одузела је животиње, које су у току истог дана биле пребачене у прихватилиште за дивље животиње на Палићу, а против власника зоолошког врта поднет је захтев надлежном суду за покретање прекршајног поступка.

⁹ Dobovšek, B., Goršek, J., (2006), *Ekološka kriminaliteta – ogrožanje živalskih in rastlinskih vrst*, Varstvoslovje, год. 9, бр. 1/2, стр. 48.

¹⁰ CITES је скраћеница енглеског назива *Конвенције о међународној трговини угроженим врстама дивље флоре и фауне (Convention on International Trade in Endangered Species of wild Fauna and Flora)*.

(CITES Management Authority)¹¹ ако су испуњени сви услови прописани одредбама *Конвенције*.

CITES дозволе потребно је имати при увозу и извозу живих примерака, делова и деривата оних врста које се налазе у Прилозима I, II и III *Конвенције*.¹²

Прилог I укључује врсте којима прети изумирање (нпр. хијацитна ара, молучки какаду), а трговина дивљим примерцима ових врста искључиво у комерцијалне сврхе строго је забрањена. Могуће је одобрити једино трговину дивљим примерцима за некомерцијалне потребе (непрофитна научна истраживања, образовање и др.), те трговину примерцима узгојеним у заточеништву у складу са одредбама *Конвенције*, али је потребно прибавити одговарајуће дозволе.

Прилог II укључује животињске и биљне врсте које су наведене појединачно или по групама, а које неконтролисана међународна трговина може угрозити, те је стога пре извоза потребно прибавити извозне дозволе.

Прилог III укључује појединачне врсте за које су поједине државе затражиле од осталих потписника *Конвенције* да им помогну у заштити.¹³ Међународна трговина овим врстама животиња и биљака је допуштена, али се контролише издавањем извозних дозвола (које издаје држава која је тражила укључење врсте у Додатак III), те сертификата о пореклу (које издају све остале државе).

Новембра 2001. године Савезна Република Југославија је ратификовала CITES (Службени лист СРЈ, бр. 11/ 2001), а *Конвенција* је ступила на снагу 2002. године. Реорганизацијом државе, а касније и Државне заједнице Србије и Црне Горе, Република Србија је у континуитету наставила

¹¹ У Србији је то Министарство заштите животне средине и просторног планирања – Управа за заштиту животне средине, са седиштем у Београду.

¹² У додатке CITES уврштено је 33.000 врста животиња и биљака чији се статус проверава и утврђује сваке три године на конференцијама земаља потписника *Конвенције*.

¹³ У Србији постоји 215 врста биљака и 429 врста животиња које су као природне реткости стављене под најстрожи степен заштите државе. Међу угроженим животињама су 273 врсте птица, као и 66 врста сисара. Заштићена је и 41 врста бескичмењака, 34 врсте инсеката и 15 врста риба. Међу заштићеним животињама су поједине врсте пеликана, рода, белоглави суп, речни рак, бубамара, жабе, белоушке, шарке. Заштићене биљке су Панчићева оморика, молика, бели и жути локвањ, банатски и косовски божур, ђердапска и шарпланинска лала, иђирот и бројне врсте орхидеја. За те врсте постоји забрана коришћења, уништавања и предузимања других активности којима би се могле угрозити оне саме или њихова станишта, а то подразумева забрану брања, сакупљања, сечења или чувања из корена, затим хватање, заробљавање, убијање или озлеђивање животиња, уништавање или сакупљање њихових јаја, приказивање у комерцијалне сврхе и слично. Наведене врсте без посебних мера заштите због угрожености свог опстанка у природним стаништима брзо би ишчезле, те су оне заштићене *Уредбом о заштити природних реткости* која је донета 1993. године. Одређене врсте гљива, биљака и животиња, које су мање угрожене, обухваћене су *Уредбом о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне* са циљем да им се смањи степен угрожености или да се спречи могућност да постану угрожене. *Уредба* из 2008. године односи се на 94 врсте биљака, три врсте лишјајева и 15 врста гљива, једну врсту риба, корњача и змија, три врсте жаба, три врсте пужева и једну врсту пијавица, а на годишњем нивоу одређују се дозвољене количине и време када се могу одређене врсте биљака и животиња сакупљати, као и подручја на којима се то може чинити.

спровођење *Конвенције* на својој територији.

Конвенција посредно штити угрожене врсте (преко 30.000 врста) тиме што забрањује или посебним системом дозвола отежава међународну трговину, а документи неопходни за **извозну дозволу** за врсте са листе I, II и III су:

- попуњен писмени захтев за извоз са латинским називом врста,
- увозна дозвола од стране државе у коју се примерак увози, уколико је јединка са листе I (Апендикса I),
- мишљење овлашћене научно-стручне институције, експерта, да извоз у траженој количини или броју јединки неће угрозити опстанак те врсте у држави,
- дозволу надлежних научно-стручних организација да примерак није добијен у супротности са законом,
- податке о начину превоза и испоруке,
- доказ да ће живи примерак током транспорта бити тако обезбеђен да ће опасност по живот и здравље бити сведена на најмању могућу меру,
- изјаву извозника у које сврхе се користи примерак врсте,
- извор/порекло примерка врсте која се извози и
- податке о времену доласка и о граничном прелазу на коме ће се извршити извоз.

Документи неопходни за **увозну дозволу**:

- копија извозне/реекспортне дозволе на увид,
- попуњен писмени захтев за увоз са латинским називом врста,
- мишљење овлашћене научно-стручне институције да увоз у траженој количини или броју јединки не угрожава опстанак, што потврду надлежних научно-стручних организација да је прималац живе јединке на одговарајући начин опремљен за смештај и бригу,
- изјава увозника у које сврхе се користи јединка и
- подаци о времену доласка и о граничном прелазу на коме ће се извршити увоз.

Реекспортна дозвола се добија:

- уколико врста не потиче са територије наше државе неопходно је приложити извозну/реекспортну дозволу на увид,
- мишљење овлашћене научно-стручне институције да реекспорт у траженој количини или броју јединки неће угрозити опстанак те врсте,
- дозволу надлежних научно-стручних организација да примерак није добијен у супротности са законом и
- доказ да ће живи примерак током транспорта бити тако обезбеђен да ће опасност по живот и здравље бити сведена на најмању могућу меру.

У случају **транзита** или транспорта није неопходна дозвола. Транзит или транспорт јединки захтева презентовање извозне дозволе или реекс-

порт потврде на граници, при чему крајње одредиште мора да одговара одредишту назначеном у дозволи или потврди.

Трговину дивљим животињама и биљкама контролишу органи заштите природе, ветеринарски, фитосанитарни органи, инспекције, а такође и органи унутрашњих послова и царински органи.

CITES конвенција представља део међународне легислативе која се односи на контролу трговине са угроженим дивљим врстама и њиховим продуктима и једна је од ретких међународних конвенција која се показала доста делотворном у пракси и омогућила сузбијање недозвољене трговине животињским и биљним врстама.

Недозвољена трговина дивљим угроженим и ретким животињским и биљним врстама у Србији

Трговина и кријумчарење заштићеним животињама и биљкама у свету (а и код нас) у знатном је и сталном порасту – према оперативним подацима ловци и трговци дивљачи годишње у Србији направе штету од 50 милиона евра. Из Србије се у свет кријумчаре срне, птице,¹⁴ корњаче,¹⁵ соколови, чак и лептири.¹⁶ Оперативна сазнања указују да се најређе врсте биљака и животиња, које су готово изумрле у свету, а, ту и тамо, су још присутне код нас, за велике паре кријумчаре богатим наручиоцима у Немачкој, Холандији, Италији, САД и Русији.

Оперативни подаци указују да у нашој земљи годишње у илегалној трговини птицама нестане близу милион различитих примерака, а више од половине чине штиглићи, славуји и друге птице певице.

¹⁴ Према прописима Републике Србије, за 20 врста дивљих птица је дозвољен лов одстрелом ловачком пушком, и то искључиво у ловиштима, са дозволом током ловне сезоне. Њихово хватање је забрањено. Све преостале птице, више од 400 врста, законом су потпуно заштићене, што значи да је забрањено убијати их, хватати, продавати, преносити преко границе или укрштати са другим птицама.

¹⁵ Министарство науке и заштите животне средине, Управа за заштиту животне средине Републике Србије, обавештено је јула 2006. године од Министарства водопривреде и заштите животне средине Мађарске о покушају илегалног транспорта – шверца 181 јединке корњача врсте *Testudo hermanni*, преко државне границе на граничном прелазу Хоргош. Корњаче, латинског имена *Testudo hermanni*, њих 181, нађене у пртљажнику аутобуса на мађарском делу царине Хоргош, представљају једну од три врсте у нас (две су заштићене као природне реткости), за чију је трговину потребна дозвола земље у коју се извози или увози. Од нашег држављанина који их је превозио мађарски цариници сазнали су да је крајње одредиште ових ретких зверки требало да буде Немачка. Ове корњаче се налазе на листи CITES, па је нормално што су их мађарски цариници вратили у Србију, а возача казнили са 8.000 евра и осудили на две године затвора, условно.

¹⁶ Априла 2007. године Републичка инспекција за заштиту животне средине, у сарадњи са царинском службом, је у Царинарници Београд одузела пошиљку са Соломонских острва у којој је било 98 лептира, вредности око 10 хиљада евра, без одговарајуће пратеће документације. Утврђено је да се ради о врстама које се налазе на Апендиксу II CITES. За промет ових врста потребна је извозна дозвола земље извознице и увозна дозвола земље увознице. Како је утврдила Републичка инспекција за заштиту животне средине, тих дозвола није било, па се претпоставља да је реч о илегалној трговини српским лептирима.

Птице певнице, најчешће из породица зеба, дроздова и грмуша, стрнадица, врабаца, вољиће, сеница, и шева, се продају или кријумчаре живе или мртве, а цена по птици почиње од пет и могу достићи читавих 150 евра по комаду, у зависности од тржишта на којем се продају.

Барске птице, међу којима се налазе патке, гуске, чапље, гњурци, корморани, барске коке и остале, по бројности злоупотреба чине другу групу, а на „црном тржишту“ углавном се нуде мртве, по цени од десет до 100 евра за птицу.

Птице настале генетским инжењерингом, укрштањем дивљих птица певница са неком езготичном птицом, такозвани бастарди, продају се много мање, већином живи примерци, а цена им је од 100 до 200 евра по комаду.

Када је реч о птицама грабљивицама, најчешће из породица соколова, орлова, јастребова, еја и луња, тргује се живим примерцима, а њихова цена креће се од петсто до невероватних педесет хиљада евра по комаду. Уколико претпоставимо (оперативна сазнања) да из Србије годишње нестане само милион „најјефтинијих“ птица певница, те ако се продају по најнижој цени од пет евра по примерку, долази се до невероватног податка да се зарада од недозвољене трговине птицама креће око пет милиона евра за годину дана. Како се птице купују за најразличитије потребе, од конзумације¹⁷ до узгоја, њихову крајњу финансијску вредност заправо и није могуће проценити.

Недозвољена трговина биљним и животињским врстама има облик организованог криминалитета, те тзв. птичија мафија¹⁸ има три главна огранка – то су, пре свега, трговци живим или мртвим птицама певницама, затим са њима блиско повезане нелегалне, али и неретко легалне организације ловног туризма (шверц мртвих птица) и трговци живим птицама грабљивицама.

Прва два огранка имају често веома блиске везе и тесно сарађују, јер ситне криволовце и трговце агенције ангажују како би им пренели робу преко границе, или због хватања птица, које им иначе служе за лакши одстрел. На најнижем нивоу су ловци и локално становништво које је често укључено у процес обраде убијених птица и у транспорт како мртвих, тако и живих примерака.

Недозвољени транспорт дивљих угрожених животињских и биљних врста углавном се одвија на граничним прелазима без ветеринарских контрола.

¹⁷ Део птица дефинитивно је намењен понуди у италијанским ресторанима, где цена порције неког јела може да се креће и до двеста евра, па је зато свакако тешко проценити стварне зараде од ове недозвољене трговине.

¹⁸ Децембра 2001. године на словеначко-италијанској граници, у камиону хладњачи откривена је до сада највећа пошиљка убијених птица у Европи – 120.702 птице, од којих многе припадају заштићеним врстама (патка чегртуша, царска шљука, степска и риђогрла трептаљка и др.).

У последњих неколико десетина година Србија је постала како земља извоза, тако и увоза дивљих угрожених и ретких биљних и животињских врста. Наиме, прокријумчарене пошилике егзотичних животиња пореклом из Јужне Америке, Африке и Индонезије, које стижу у Србију, углавном долазе из Чешке и Пољске, а најчешће се ради о папагајима, корњачама, игуанама, удавима. Транзициони процеси у Србији одразили су се и на специфичности недозвољене трговине животињским и биљним врстама, те је тако последњих година поседовање егзотичних дивљих биљних и животињских врста постао статусни симбол и мода.¹⁹

Уместо закључка

Недозвољена трговина угроженим и ретким дивљим биљним и животињским врстама је један од основних узрока угрожавања биљног и животињског света. Извршиоци овог вида криминалне активности су бесоцећајни и неодговорни, њихове последице су дугорочне и непоправљиве, а прави обим штете се тешко може измерити. Расветљавање и доказивање овог вида криминалних активности је дуготрајно и тешко, јер се извршиоци ових кривичних дела организују тајно, а полиција, поред домаћих, мора да поштује и међународне правне стандарде. Успешно расветљавање и доказивање недозвољене трговине захтева добро познавање угрожених дивљих биљних и животињских врста.

Илегалној трговини биљним и животињским врстама умногоме доприноси слабо познавање безбедности животне средине, јер се многи грађани, услед тога, нађу као крајња карика у ланцу недозвољене трговине, најчешће као купци. Спречавању и сузбијању недозвољене трговине биљним и животињским врстама доприноси безбедносна култура и развијена еколошка свест грађана – наиме, приликом куповине одређене животиње (кућног љубимца) у ЗОО продавницама сваки потенцијални купац би требало да затражи папире о пореклу животиње. Тако би, нпр. птице које се продају у ЗОО продавницама требало да буду прстеноване, што би значило да су узгојене у узгајалиштима, а не уловљене у природи. Слична ситуација је и са цвећарама, у којима се могу наћи заштићене врсте биљака, најчешће кактуса и орхидеја, често без потребних налепница о њиховом пореклу.

¹⁹ „Живимо у свету моде и људи се више не задовољавају тиме да имају папагаја или канаринца, већ желе нешто егзотичније“, каже Џон Хејворд, управник Националног британског регистра крађа, једине националне базе података о крађама животиња у Европи. Према његовим речима, у последњих неколико година се сваке недеље догоди бар једна велика крађа у неком од британских зоолошких вртова, а цена украдених животиња иде и до неколико десетина хиљада фунти.

Безбедносно и еколошки свесни грађани би требало да знају приликом путовања у иностранство да многе успомене са тих путовања (егзотични сувенири) подлежу строгим увозним и извозним правилима. CITES дозволе се не издају аутоматски, а рачун за купљену робу не замењује CITES дозволу. Уколико грађани имају намеру да такве сувенире понесу са собом, морају бити свесни да један одређени број животињских и биљних врста подлеже међународним одредбама и да је потребна дозвола за извоз или увоз. Нису предмет заштите само живе животиње и биљке, него и делови и производи од тих заштићених животиња и биљака, нпр. крзно куне или огрлица од корала спадају у ову одредбу о заштити врста. Основно правило безбедности животне средине налаже да се при куповини сувенира и других предмета за личну употребу, а нарочито при трговини животињама или биљкама, провери да ли се ради о врсти са CITES листе.

Живи свет који нас окружује представља комплексну заједницу интегрисаних биљних и животињских врста чији живот почива на узајамном међуделовању, насталом услед борбе за опстанак и продужетак врсте, прилагођавањем променама услова околине, те конкуренцијом, током дугог временског периода.

Биолошка разноврсност основни је услов опстанка и напретка било које популације живих бића. Очувањем и заштитом биолошке разноврсности у природи обезбеђују се нормални природни процеси, а тиме и основни животни услови, неопходни живим организмима за опстанак, репродукцију и нормалан развој.

Литература:

1. Dobovšek, B., Goršek, J., (2006), *Ekološka kriminaliteta – ogrožanje živalskih in rastlinskih vrst*, Varstvoslovje, год. 9, бр. 1/2, стр. 47-57.
2. Eman, K., (2007), *Uvod v fenomenološko analizo ekološke kriminalitete*, Varstvoslovje, год. 10, бр. 1, стр. 220-239.
3. Јовашевић, Д., (2005), *Заштита животне средине – збирка прописа*, Службени лист, Београд.
4. Чавошки, А., (2004), *Еколошко право*, Институт за упоредно право, Београд.
5. *Кратки приручник за идентификацију животиња и биљака које се налазе на листама CITES*, (2006), Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије, Управа за заштиту животне средине, Београд.
6. *Закон о заштити животне средине*, Службени гласник РС, бр. 135/2004.

7. <http://www.ekoserb.gov.yu>
8. <http://www.wwf.ru>
9. <http://www.cites.org>

Jeopardizing environmental security by illegal trafficking in plant and animal species

Abstract: *Biological diversity is a necessary prerequisite for survival and development of any population of living things. Preservation and protection of biological diversity in the nature provide basic living conditions, but illegal trafficking in endangered and rare wildlife species presents a grave threat to environmental security. The paper analyzes specific features of illegal trafficking in rare and endangered plant and animal species, focusing in particular on the analysis of illegal trafficking in the territory of Serbia. In order to ensure environmental security, prevention and suppression of illegal trafficking in rare and endangered species of plants and animals have been dealt with within the international Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES).*

Key Words: *environmental security, biodiversity, illegal trafficking, fauna, flora, international convention (CITES).*